

IX. MAKSE- JA ARVELDUSSÜSTEEMI TOIMIMINE

Süsteemi arendamine 1999. aastal

Kolm tähtsaimat arendustegevust makse- ja arveldussüsteemis 1999. aastal olid: olemasoleva pankadevahelise arveldussüsteemi aasta 2000 veakindluse tagamine, uue pankadevahelise arveldussüsteemi väljatöötamise jätkamine ning Eesti makse- ja arveldussüsteemi kirjelduse koostamine Euroopa Keskpanga (EKP) poolt välja antud Euroopa Liidu kandidaatriikide makse-süsteeme tutvustava raamatu tarvis.

Toimiva pankadevahelise arveldussüsteemi aasta 2000 veakindluse tagamiseks algasid ettevalmistustööd juba 1998. aastal, kuid süsteemi testimine ning veakindluse tagamiseks tarvilike muudatuste tegemine toimus 1999. aastal. Märtsist maini läbi viidud testimise käigus selgitati välja pankadevahelise arveldussüsteemi veakindluse tagamiseks tarvilikud infotehnoloogilised muudatused, mis juunikuul jooksul süsteemis ka tehti. Neist tunduvalt töömahukamaks osutus tarvilike protseduuriliste muudatuste väljatöötamine, et hallata erandolukordi, mis võinuks aastavahetusel esineda. Kokkuvõttes täideti kõik vajalikud ülesanded tähtajaks ning pankadevaheline arveldussüsteem töötas ka sel kriitilisel aastavahetusel tõrgeteta.

Jätkati 1997. aastal alustatud uue pankadevahelise arveldussüsteemi väljatöötamist. Eri-nevalt praegusest Eesti Panga arveldussüsteemist (EPNAS), milles arveldatakse nii suur- kui ka jaemakseid, hakkab uus süsteem koosnema kahest alamsüsteemist – tähtajalisest netoarveldussüsteemist jaemaksete ning reaalaajalisest brutoarveldussüsteemist suurmaksete arveldamiseks. Tänapäevaste plaanide kohaselt käivitub tähtajaline netoarveldussüsteem 2000. a kevadel ning reaalaajaline brutoarveldussüsteem 2001. a esimeses kvartalis.

Ühtsel metodoloogial põhineva üksikasjaliku ülevaate saamiseks Euroopa Liiduga liituda soovivate riikide (Bulgaaria, Eesti, Küpros, Leedu, Läti, Poola, Rumeenia, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhimaa ja Ungari) **maksesüsteemidest, andis EKP 1999. aastal välja nn sinise raamatu** (*Blue Book*). Selles on iga riigi kohta üks peatükk, milles on antud ülevaade makse-süsteemi üldisest korraldusest, kasutusel olevatest maksevahenditest, pankadevahelisest ja väärtpaberite arveldussüsteemist. Lisaks maksesüsteemi kirjeldusele on raamatus suurel hulgal valdkonnaga seonduvaid statistilisi andmeid. Eesti Panga ülesandeks oli koostada Eesti maksesüsteemi kirjeldus, koguda tarvilikud statistilised andmed ning edastada see kõik Euroopa Kesk pangale. Kirjeldatud materjalidega saab lähemalt tutvuda EKP veebilehel¹.

¹ Vt <http://www.ecb.int/pub/pdf/paysys99appl.pdf/>.

MAKSEKOMITEE

Maksekomitee koordineerib makse- ja arveldussüsteemialaste otsuste ettevalmistamist ja tegevust Eesti Pangas ning nõustab selles valdkonnas panga juhtkonda.

Komitee 1999. aasta tegevuses võib eristada kolme suunda. Jooksvatest küsimustest olid esiplaanil Eesti Panga olemasoleva arveldussüsteemi toimimine ja aasta 2000 kindlus, sularaha töötlemise, transpordi ja utiliseerimisega seotud küsimused ning makse- ja arveldussüsteemi arengu kajastamine Eesti Panga strateegilises arengukavas.

Keskmise ajahorisondi küsimusteks olid strateegilised valikud makse- ja arveldussüsteemis, reaaliajalise brutoarveldussüsteemi ja tähtajalise netoarveldussüsteemi loomise ning õiguslike aluste kujundamisega seotud probleemid. Viimane kujutab endast konkreetset valmistumist Eesti ja Euroopa Liidu finantsinstitutsioonide maksesüsteemide ühildamiseks.

Kaugemat perspektiivi pidasid silmas analüüsid elektroonse ehk e-raha käsitlustest erinevates riikides ja selle kasutuselevõtu võimalikkusest.

Maksete arveldamine läbi Eesti Panga

Eesti Panga kaudu arveldatud maksete arv ja tehingute maht vähenesid 1999. aastal vastavalt 7 ja 29% (vt tabel 9.1). Vähenemise peamiseks põhjuseks on 1998. aastal pangasektoris aset leidnud ühinemised ja pankrotid ning varasematest aastatest väiksem majanduskasv. Mak-

Tabel 9.1. Eesti Panga kaudu arveldatud maksed 1995 - 1999

	Kokku	Muutus võrreldes eelnenud aastaga (%)	Keskmiselt pangapäevas	Osatähtsus makse suuruse järgi (%)			
				0 - 50 000 kr	51 000 - 200 000 kr	201 000 - 1 000 000 kr	üle 1 000 000 kr
1995 Maksekorralduste arv (tuh tk)	6 215,6	59,2	24,5	95,2	3,6	1,0	0,3
Tehingute maht (mln kr)	149 325,7	41,1	587,9	18,9	14,2	16,7	50,3
Makse keskmine suurus (tuh kr)	24,0	-	-	-	-	-	-
1996 Maksekorralduste arv (tuh tk)	8 748,8	40,8	34,2	96,1	2,9	0,8	0,2
Tehingute maht (mln kr)	212 249,4	42,1	829,1	19,5	11,7	14,2	54,7
Makse keskmine suurus (tuh kr)	24,3	-	-	-	-	-	-
1997 Maksekorralduste arv (tuh tk)	10 891,1	24,5	43,0	95,9	3,1	0,8	0,2
Tehingute maht (mln kr)	323 830,6	52,6	1 280,0	14,0	9,9	11,2	65,0
Makse keskmine suurus (tuh kr)	29,7	-	-	-	-	-	-
1998 Maksekorralduste arv (tuh tk)	11 096,9	1,9	43,9	96,3	2,8	0,7	0,2
Tehingute maht (mln kr)	331 157,5	2,3	1 308,9	13,5	8,9	9,6	68,0
Makse keskmine suurus (tuh kr)	29,8	-	-	-	-	-	-
1999 Maksekorralduste arv (tuh tk)	10 335,0	-6,9	41,2	97,3	2,1	0,5	0,1
Tehingute maht (mln kr)	234 967,3	-29,1	938,9	15,3	8,8	9,6	66,4
Makse keskmine suurus (tuh kr)	23,0	-	-	-	-	-	-

sed vahemikus kuni 50 000 krooni moodustasid 97% maksete koguarvust ning 15% käibest. Enam kui miljonikroonised maksed moodustasid maksete koguarvust ainult 0,1%, kuid nende osatähtsus käibes oli 66%.

Maksevahendid

Krediidiasutustes tehtud **sularahamaksed** moodustasid 1999. aastal 5% krediidiasutuste vahendusel arveldatud maksete arvust ning 0,5% nende käibest.

Sarnaselt varasemate aastatega kasutati sularahata maksevahenditest 1999. aastal kõige rohkem **maksekorraldust**, mis moodustas sularahata maksete arvust 73% ja käibest 99,6% (vt tabel 9.2). Järjest rohkem pangateenuste kasutajaid eelistab paberil maksekorraldusele mugavamamat ja odavamamat telepangandust. 1999. aastal oli **telepanga** maksekorralduste käive 298 788 mln kr, **telefonipanga** käive 3 992 mln kr ja **internetipanga** käive 20 419 mln kr ning nende osatähtsus maksete koguarvust vastavalt 36; 3 ja 10%.

Deebet-tüüpi maksevahendeist kasutati 1999. aastal endiselt kõige rohkem **kaardimakseid**, mis moodustasid 23% maksete koguarvust ning mille käive ulatus üle 3 870 mln krooni. Järsult on suurenenud teise deebet-tüüpi maksevahendi – **otsekorralduse** – osatähtsus, mida kasutati 1999. aastal enam kui 849 000 makse teostamiseks (2% koguarvust).

Eesti Pank on tähelepanelikult jälginud uue jaemakseinstrumendi – **elektrilise raha** ehk **e-raha** – kasutuselevõtu probleeme ELis ja muus maailmas ning Eesti pankade sellealast tegevust.

Pangakaarte olid krediidiasutused 1999. a lõpuks väljastanud kokku 770 000. Neist 18% olid maksete seisukohalt passiivsed (nendega ei tehtud ühtki maksetehingut). Pangakaartidest üle 97% moodustasid deebetkaardid (vt tabel 9.3).

Tabel 9.2. Maksed maksevahendite lõikes 1999. aastal

	Käive (mln kr)	Maksete arv (tuh tk)	Keskmine suurus (tuh kr)
Sularahamaksed	5 438,0	1 842,7	3,0
Sularahata maksed	1 050 320,8	35 949,3	29,2
Tšekid	191,1	14,6	13,1
sh reisitšekid	24,1	6,8	3,5
muud tšekid	167,1	7,7	21,6
Kaardimaksed	3 870,4	8 808,0	0,4
Otsekorraldused	231,2	849,4	0,3
Maksekorraldused	1 046 025,8	26 277,3	39,8
sh püsikorraldused	8 078,6	598,8	13,5
paberil maksekorraldused	250 763,2	6 829,8	36,7
telepanga maksekorraldused	298 788,0	13 628,9	21,9
telefonipanga maksekorraldused	3 991,8	1 282,5	3,1
internetipanga maksekorraldused	20 418,7	3 921,4	5,2
SWIFT	463 985,4	15,9	29 117,4
Määramata	2,3	0,0	579,5
Kokku	1 055 758,8	37 792,0	27,9

Tabel 9.3. Eestis välja antud pangakaardid 1995 - 1999 (tuh tk)

	1995	1996	1997	1998	1999
Kohalikud deebetkaardid	108,2	381,3	406,1	292,3	59,5
sh sularahakaardid	86,2	116,3	56,5	51,0	15,1
maksekaardid	22,0	265,0	349,6	241,5	44,3
Rahvusvahelised deebetkaardid	9,0	42,7	186,3	386,1	690,0
Deebetkaardid kokku	117,2	424,0	592,4	678,5	749,5
Kohalikud krediitkaardid	–	–	0,1	–	–
Rahvusvahelised krediitkaardid	2,3	9,6	14,9	19,2	20,5
Krediitkaardid kokku	2,3	9,6	15,0	19,2	20,5
Pangakaardid kokku	119,5	433,6	607,4	697,6	770,0

Tabel 9.4. Pangaautomaadid ja pangakaarte aktsepteerivad müügikohad 1995 - 1999

	1995	1996	1997	1998	1999
Pangaautomaadid kokku	140	230	427	490	591
sh ristikasutuses olevad pangaautomaadid	–	*	331	433	530
sularaha sissemakse funktsiooniga pangaautomaadid	–	–	12	8	9
Sularahaautomaadid	140	230	279	307	203
Sularaha- ja makseautomaadid	*	*	110	126	327
Makseautomaadid	–	*	38	57	61
Müügikohad, kus saab tasuda pangakaardiga	250	1 200	2 153	2 586	3 267

* Andmed puuduvad

Pangaautomaatide arv suurenes 1999. aastal viiendiku võrra, ulatudes aasta lõpuks 591ni (vt tabel 9.4). Ligi 90% automaatidest võimaldab kasutada mistahes riigis väljastatud rahvusvahelisi pangakaarte. Müügikohti, kus on võimalik pangakaardiga tasuda, oli 1999. a lõpul 3 267. Nende arv suurenes aasta jooksul üle 26%.

Sularahanõudlus

Ringlusesse lastud pangatähed ja mündid ning nende struktuur

1999. a 31. detsembril oli sularaha ringluses kokku 6 648,8 mln kr, millest 937,0 mln kr ehk 14% oli Eestis tegutsevate krediitiasutuste kassades ja 5 711,8 mln kr ehk 86% krediitiasutustevälises majanduskäibes.

Pärast 1998. aastal toimunud väikest vähenemist suurenes ringluses oleva sularaha maht 1999. aastal järsult – 1 258,1 mln kr võrra. Võrreldes 1998. aastaga toimus suurenemine eelkõige teisel poolaastal.

Koguseliselt oli 1999. a lõpul kõige rohkem ringluses **100-** ja **500krooniseid pangatähti** (vt tabel 9.5). Nagu eelnenud aastatelgi, suurenes ka 1999. aastal ringluses 500krooniste arv. Samuti suurenes 2- ning 25krooniste pangatähtede arv. 2krooniste arvu kasv ringluses on suuresti

tingitud sellest, et 1998. aastal lõpetati 1krooniste pangatähtede emiteerimine. Seetõttu väheneski 1999. aastal ringluses 1krooniste ning jätkuvalt ka 50krooniste pangatähtede arv. 50kroonine on osutunud Eesti oludes suhteliselt ebapopulaarseks. Ringluses suurenes kõigi Eesti Panga poolt emiteeritavate käibemüntide arv, v.a 5kroonised mündid, millele kasutajad eelistavad sama nimiväärtusega pangatähti.

Tabel 9.5. Ringluses olevad pangatähed ja mündid aasta lõpu seisuga

Nimiväärtus	Summa (mln kr)				Arv (mln tk)			
	31.12.96	31.12.97	31.12.98	31.12.99	31.12.96	31.12.97	31.12.98	31.12.99
1 kroon	11,1	12,0	11,1	7,5	11,1	12,0	11,1	7,5
2 krooni	12,0	12,6	13,9	16,6	6,0	6,3	7,0	8,3
5 krooni	30,2	31,5	30,5	30,9	6,0	6,3	6,1	6,2
10 krooni	66,8	65,1	61,9	61,3	6,7	6,5	6,2	6,1
25 krooni	125,8	127,5	126,9	144,3	5,0	5,1	5,1	5,8
50 krooni	94,6	88,7	72,4	61,7	1,9	1,8	1,4	1,2
100 krooni	1 348,0	1 207,3	1 058,9	1 082,9	13,5	12,1	10,6	10,8
500 krooni	3 245,0	3 837,9	3 970,5	5 185,9	6,5	7,7	7,9	10,4
Pangatähed kokku	4 933,5	5 382,8	5 346,1	6 591,1	56,7	57,8	55,4	56,3
5 senti	2,2	2,2	2,2	2,2	43,8	43,7	43,6	43,6
10 senti	5,0	6,0	6,8	7,7	50,3	60,0	67,8	77,0
20 senti	7,2	8,5	9,6	11,0	36,1	42,3	48,1	54,9
50 senti	7,1	7,8	8,4	9,3	14,2	15,7	16,7	18,7
1 kroon	20,4	18,9	4,1	14,1	20,4	18,9	4,1	14,1
5 krooni	8,7	9,1	8,8	8,6	1,7	1,8	1,8	1,7
Käibemündid kokku	50,6	52,5	39,8	52,9	166,5	182,5	182,1	210,1
Meenemündid	2,6	3,3	4,7	4,8	0,0	0,0	0,1	0,1
Kõik kokku	4 986,8	5 438,5	5 390,7	6 648,8	x	x	x	x

Tabel 9.6. Ringluses olevate pangatähtede ja müntide struktuur aasta lõpu seisuga (%)

Nimiväärtus	Summa järgi				Arvu järgi			
	31.12.96	31.12.97	31.12.98	31.12.99	31.12.96	31.12.97	31.12.98	31.12.99
1 kroon	0,2	0,2	0,2	0,1	19,6	20,8	20,0	13,3
2 krooni	0,2	0,2	0,3	0,3	10,6	10,9	12,6	14,8
5 krooni	0,6	0,6	0,6	0,5	10,6	10,9	11,0	11,0
10 krooni	1,4	1,2	1,2	0,9	11,8	11,3	11,2	10,9
25 krooni	2,6	2,4	2,4	2,2	8,9	8,8	9,2	10,3
50 krooni	1,9	1,6	1,4	0,9	3,3	3,1	2,6	2,2
100 krooni	27,3	22,4	19,8	16,4	23,8	20,9	19,1	19,2
500 krooni	65,8	71,3	74,3	78,7	11,4	13,3	14,3	18,4
Pangatähed kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
5 senti	4,3	4,2	5,5	4,1	26,3	24,0	24,0	20,8
10 senti	9,9	11,4	17,0	14,5	30,2	32,9	37,2	36,6
20 senti	14,3	16,1	24,2	20,8	21,7	23,2	26,4	26,2
50 senti	14,0	14,9	21,0	17,6	8,5	8,6	9,2	8,9
1 kroon	40,2	36,0	10,2	26,7	12,2	10,4	2,2	6,7
5 krooni	17,3	17,3	22,2	16,2	1,1	1,0	1,0	0,8
Käibemündid kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Meenemündid	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kõik kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	x	x	x	x
sh pangatähed	98,9	99,0	99,2	99,1	x	x	x	x
mündid	1,0	1,0	0,7	0,8	x	x	x	x
meenemündid	0,1	0,1	0,1	0,1	x	x	x	x

Ringluses oleva sularaha kogusumma moodustus peaaegu täielikult pangatähtedest, käibemüntide osatähtsus oli alla 1% (vt tabel 9.6). Ligi neli viiendikku pangatähtede kogusummas moodustasid 500kroonised, mille osatähtsus pidevalt suureneb, ning ca kuuendiku 100kroonised pangatähed. Muude pangatähtede osatähtsus oli tunduvalt väiksem.

Seoses 500krooniste pangatähtede osatähtsuse kasvuga suurenes ringluses oleva pangatähe keskmine väärtus 1999. aastal 20,6 krooni võrra ja oli 31. detsembril **117,1 krooni**. Ringluses oleva keskmise käibemündi väärtus oli samal ajal **25,2 senti**.

Sularaha liikumine

1999. aastal väljastati Eesti Pangast 8 245,8 mln kr ja panka tagastati 6 986,5 mln krooni (vt tabel 9.7). Eesti Panka tagastatud sularaha summa moodustas 130% aasta algul ringluses olnud sularaha kogusummas. Tagastatud sularaha suhe ringluses olevasse sularahasse on pidevalt kasvanud – 1997. aastal oli see 108%, 1998. aastal 116%.

Koguseliselt väljastati Eesti Pangast 1999. aastal 61,6 mln pangatähte ja 28,3 mln münti. Panka tagastati 60,7 mln pangatähte ja 1,2 mln münti. Nagu eelnevatelgi aastatel, tagastati seega münte Eesti Panka oluliselt vähem kui neid väljastati. Võrreldes 1998. aastaga Eesti Panka tagastatud pangatähtede ja müntide kogus vähenes, pangast väljastatud pangatähtede ja müntide kogus aga suurenes. Arvestades ka tootjalt Eesti Panga sularahaosakonna varahoidlasse vastu võetud raha, moodustas varahoidla käive 1999. aastal kokku ligi 320 tonni.

Tagastatud pangatähed ja mündid sorteeritakse sularahaosakonna sorteerimiskassas. Selle käigus eraldatakse käibekõlbmatud pangatähed ja mündid, mis hävitatakse. **1999. aastal kõrvaldati ringlusest 34 mln käibekõlbmatut pangatähte üldsummas 2 197,5 mln kr** (vt tabel 9.8). Käibekõlblik sularaha lastakse uuesti ringluse. 1999. aastal sorteeriti kõik pangatähed täisautomaatse sularahasorteeriga.

Seoses aasta 2000 probleemist tuleneda võinud sularahanõudluse kasvuga 1999. a detsembris suurendati Eesti Panga sularahavarusid ulatuseni, mis oleks võimaldanud suurendada ringluses olevat sularaha kogusummat ligi kaks korda. Tegelikult suurenes ringluses oleva sularaha summa detsembris eelkõige hooajaliste tegurite tõttu ca 10%.

Tabel 9.7. Sularaha liikumine Eesti Panga ja krediidasutuste vahel 1996 - 1999

	Summa (mln kr)		Arv (mln tk)			
	Eesti Pangast väljastatud	Eesti Panka tagastatud	Eesti Pangast väljastatud		Eesti Panka tagastatud	
			pangatähed	mündid	pangatähed	mündid
1996	5 073,5	4 423,9	76,5	24,8	76,0	3,3
1997	5 861,6	5 409,6	71,8	20,6	71,0	4,7
1998	6 285,4	6 314,0	60,0	19,8	62,2	3,9
1999	8 245,8	6 986,5	61,6	28,3	60,7	1,2

Tabel 9.8. Aastail 1996 - 1999 ringlusest kõrvaldatud käibekõlbmatud pangatähed

Nimiväärtus	Summa (mln kr)				Arv (mln tk)			
	1996	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999
1 kroon	5,4	4,6	5,1	4,9	5,4	4,6	5,1	4,9
2 krooni	6,3	4,5	8,4	7,7	3,2	2,3	4,2	3,9
5 krooni	50,5	18,4	32,9	22,3	10,1	3,7	6,6	4,5
10 krooni	108,5	48,4	63,8	43,4	10,9	4,8	6,4	4,3
25 krooni	139,7	122,7	116,1	117,1	5,6	4,9	4,6	4,6
50 krooni	90,8	83,8	57,1	56,4	1,8	1,7	1,1	1,1
100 krooni	611,8	866,1	730,7	845,5	6,1	8,7	7,3	8,4
500 krooni	104,5	762,6	1 184,9	1 100,1	0,2	1,5	2,4	2,2
Kokku	1 117,5	1 911,1	2 199,0	2 197,5	43,2	32,1	37,7	34,0

Uute rahatähtede kasutuselevõtt, sularaha ekspertiis

1999. aastal lasti käibele sularahaosakonna rahalaboratooriumi poolt välja töötatud tehnilise spetsifikatsiooniga ning uuendatud kujundusega 100kroonine pangatäht. Uuel pangatähel on ka rida uusi kaasaegseid turvaelemente, nagu käsitsi graveeritud Lydia Koidula portree, mikrotekstiga ääristatud holograafiline turvariba, portreed kujutav vesimärk, optiliselt muutuv värv, ultraviolettkiirguses fluorestseeruvad kiud ja fluorestseeruv demetalliseeritud tekstiga turvaniit, spetsiaalne märk nägemispuudega inimestele ja mitmed varjatud elemendid. Kasutusele võetud muudatused tõstavad oluliselt pangatähe turvalisust ning võimaldavad seda võltsingutest paremini eristada. Pangatähe kujundas Vladimir Taiger ning selle trükkis *Bundesdruckerei GmbH* (Saksamaa).

1999. aastal töötas rahalaboratoorium välja ka uue 500kroonise pangatähe tehnilise spetsifikatsiooni, sõlmitud on leping tootjaga – *Bundesdruckerei GmbH*ga. Uued 500kroonised lastakse ringlusesse 2000. aastal.

Lisaks uute rahatähtede turvalisusele ja käibekindlusele on Eesti Panga sularahaosakond nende tellimisel pööranud suurt tähelepanu **kulude kokkuhoiule**. Igale tellimusele on eelnenud vähempakkumine, mille käigus on osalemiskutse saadetud mitmetele rahvusvaheliselt tunnustatud rahatootjatele. Vähempakkumisega on välja selgitatud Eesti Pangale nii kvaliteedilt kui ka hinnalt kõige soodsam variant. Tulenevalt eeltoodust on viimased pangatähed valmistanud ülalmainitud *Bundesdruckerei GmbH*, münte on verminud *South African Mint (Pty) Ltd* (Lõuna-Aafrika Vabariik) ja *Suomen Rahapaja OY* (Soome).

Uute rahatähtede kvaliteedi kontrollimiseks ning ringluses olnud rahatähtede ekspertiisi teostamiseks võeti 1999. aastal rahalaboratooriumis kasutusele uus tehnoloogia müntide ja paberraha pinnaprofiilide mõõdistamiseks ning spektrofotomeetriliseks analüüsiks.

Rahalaboratoorium viis läbi 1999. aasta väljalaske 20sendiste proovieksemplaride testimise. Teostati ka 118 ekspertiisi 1 314 ringluses füüsiliselt kulunud ja/või rikutud Eesti pangatähe kahjustuste põhjuste ning parameetrites toimunud muutuste tuvastamiseks. Ekspertiisi tehti ka 276 võltsitud Eesti pangatähele. Enne hävitamist identifitseeriti 12,6 miljonit käibelt kõrvaldatud 100- ja 500kroonist pangatähte. Kontrolliti krediidasutuste poolt ekspertiisi saadetud Ameerika Ühendriikide, Rootsi, Saksa, Prantsuse, Itaalia, Inglismaa, Belgia, Kanada ja Norra pangatähtede vastavust näidisele. Krediidasutusi teavitati välisriikide keskpankade poolt käibele lastud uutest pangatähtedest ja vanade käibelt kõrvaldamisest.

Meenemündid ja muud numismaatilis-bonistilised tooted

Meenemüntide väljalaskmisel on Eesti Pank lähtunud vastava sündmuse olulisusest riigile või pangale. Samuti on arvestatud kollektsionääride võimalikku nõudlust. **1999. aastal laskis Eesti Pank ringlusesse kaks meenemünti.** Üks on pühendatud panga 80. aastapäevale ja euro kasutuselevõtule Euroopa ühisrahana, teine 130 aasta möödumisele Eesti esimesest üldlaulupeost.

Eesti Panga 80. aastapäevale ja euro käibelelaskmisele pühendatud kullast meenemündi tavatu nimiväärtus – 15,65 krooni – kajastab euro kurssi Eesti krooni suhtes (1 EUR = 15,65 EEK). Mündi aversil on Eesti Vabariigi riigivapp, reversil aga Eestis väga vana ja levinud sümbol – muhu mänd, mille ümber keerdub arengut ja liikumist kujutav spiraal. See saab alguse ühe-teistkümnest tähest, mis sümboliseerivad Euroopa Rahaliidu kolmanda etapiga liitunud riike. Mündi kujundas Tiiu Kirsipuu. Selle vermis *Münze Österreich AG* (Austria).

Laulupeo juubelile pühendatud 1kroonine meenemünt on oma sulamilt ja mõõtmeilt samane ringluses oleva 1kroonise käibemündiga. Meenemündi kujunduse põhielemendiks on reversil asetsev laululava. Mündi kujundas Mati Karmin ning vermis *Lietuvos Monetu Kalykla* (Leedu). Postkaardisuuruses pakendis on nähtavad mündi mõlemad küljed.

Seoses Eesti Panga 80. aastapäevaga laskis pank välja ka kollektsionääridele mõeldud **esitlusvihiku**, mis sisaldab 1999. a väljalaske 100kroonise pangatähe näidise, 5kroonise mündi ja neliku juubeliks ilmunud postmargist. 1999. aastal lasi Eesti Pank välja ka **mündivoldiku** praegu emiteeritavate käibemüntidega. Esitlusvihiku ja mündivoldiku kujundas Tiit Jürna ning need trükkis *Zenith Print and Packaging Ltd* (Suurbritannia).

Alates 1999. a lõpust on kollektsionääridel võimalik osta Eesti Panga numismaatilis-bonistilisi tooteid ka posti teel². Lisaks meenemüntidele müüb pank ka spetsiaalselt pakitud, ringluses mitte olnud pangatähti ning uue 100kroonise rahatähe raamitud poognaid. **1999. aastal teenis pank numismaatilis-bonistiliste toode müügist 1,1 miljonit krooni tulu.**

² Posti teel tellides esitab klient oma soovi Eesti Panga sularahaosakonnale (Estonia pst 13, 15095 Tallinn). Selle alusel väljastatakse talle arve, mille tasumise järel saab tellija posti teel soovitud tooted. Tellida saab ka e-postiga (bkalbre@epbe.ee).